การศึกษาศาสนสถานจีนในจังหวัดเชียงใหม่: กรณีศึกษามูลนิธิกวนอิมธรรมทาน

จิรัชญาณ์ เตชะวีรภัทร[1]
กรวรรณ พรหมแย้ม[2*]
วศิน ศาตพรวรชิต[3]

(***วันที่รับ:*** *13 พ.ค. 2566;* ***วันที่แก้ไขเสร็จ:*** *27 พ.ย. 2566;* ***วันที่ตอบรับ:*** *29 พ.ย. 2566)*

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติ พิธีกรรมของมูลนิธิกวนอิมธรรมทาน และความเชื่อของสาธุชนที่มีต่อมูลนิธิกวนอิมธรรมทาน จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ข้อมูลภาคสนามเพื่อศึกษาสภาพทั่วไป ศึกษาการประกอบพิธีกรรมของมูลนิธิฯ และเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์คณะกรรมการมูลนิธิฯ ตลอดจนสาธุชนที่เข้ามาสักการะ โดยวิเคราะห์ความเชื่อตามทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ของ Malinowski ผลการวิจัยพบว่าในอดีตมูลนิธิฯ เคยเป็นศาสนสถานรูปแบบพระอารามจีนก่อนจะเปลี่ยนมาดำเนินการบริหารในรูปแบบมูลนิธิ แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริหาร แต่ก็ยังมีการประกอบพิธีกรรม เช่น พิธีสวดมนต์ในวันสำคัญทางศาสนาเป็นประจำ การเปิดโรงทานให้สาธุชนทุกคนร่วมกันรับประทานอาหารเจ สาธุชนยังคงเห็นถึงความสำคัญของมูลนิธิฯ ในการเป็นแหล่งยึดเหนี่ยวจิตใจและยังคงศรัทธาต่อมูลนิธิฯ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามูลนิธิฯ ได้ทำหน้าที่ของวัฒนธรรมในการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ในการจัดการกับความรู้สึกทางจิตใจ ทำให้รู้สึกปลอดภัย และยังเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมสร้างความสามัคคีของสมาชิกในสังคม

คำสำคัญ: ศาสนสถานจีน โรงเจ ศาลเจ้าจีน มูลนิธิกวนอิมธรรมทาน จังหวัดเชียงใหม่

[1,2,3] คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

[*] Corresponding Author, E-mail: korawan.phrom@cmu.ac.th

The Study of Chinese Religions in Chiangmai: A Case Study of Guanyin Dhammathan Foundation

Jiratchaya Techaviraphat[1]
Korawan Phromyaem[2*]
Wasin Phromsurin[3]

*(**Received:** May 13, 2023; **Revised:** November 27, 2023; **Accepted:** November 29, 2023)*

Abstract

The purpose of this research is to study the history, rituals, and beliefs of the Guanyin Dhammathan Foundation in Chiang Mai Province.This research base on a qualitative research model. This research aim to collect and collecting data in the field to study general conditions and understand the rituals held at the Guanyin Foundation. The researcher interviewed committee of the Foundation and randomly interviewed laymen who came to worship in the Foundation. An analyzing beliefs based on the concepts of Structure – Function Theory that mentioned by Malinowski. The results of the research revealed that in the past, the Guanyin Dhammathan Foundation used to be a religious place in the form of a Chinese monastery before changing to a foundation-like administrative model. Despite the change in the form of religious places, the public still sees the importance of the foundation and still pays attention faith in the foundation. Now, the rituals of the Foundation Prayer ceremonies are regularly held on important religious days and opened a almshouse for all congregations to have vegetarian food. The research shows that the foundation It has served culture to fulfill the basic human need to deal with emotional feelings. Make one feel safe and it also helps strengthen the unity of members of society.

Keywords: religious place, vegetarian almshouse, Chinese shrine, Guanyin Dhammathan Foundation, Chiangmai

---

[1,2,3] Faculty of Humanities, Chiang Mai University

[*] Corresponding Author, E-mail: korawan.phrom@cmu.ac.th

1. บทนำ

การบูชาเทพเจ้าไม่ว่าจะเป็นการไหว้เทพเจ้าหรือไหว้บรรพบุรุษของตนเองเป็นประเพณีความเชื่อที่ชนชาวจีนถูกปลูกฝังมาในรูปแบบรุ่นสู่รุ่น ในสมัยที่ชาวจีนอพยพย้ายถิ่นฐานไปยังดินแดนแห่งใหม่ พวกเขามักจะอัญเชิญเทพเจ้าที่ตนนับถือติดตัวไปด้วย เพราะเชื่อว่าเทพเจ้าจะคุ้มครองให้ปลอดภัยและมีความผาสุก โดยในชุมชนที่มีชาวจีนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก จะมีการสร้างสิ่งที่เป็นรูปธรรมไว้สำหรับการรวมกลุ่มกันระหว่างชนชาวจีนด้วยกัน เช่น การสร้างศาลเจ้าและโรงเจ นอกจากจะเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนแล้ว ศาลเจ้าและโรงเจยังเป็นศูนย์รวมการสะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวจีนที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานอีกด้วย (สุภาภรณ์ แซ่ลิ้ม และ ชัยรัตน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง, 2560)

จากการศึกษางานวิจัยที่ผ่านมา พบว่า การศึกษาเกี่ยวกับโรงเจ มักจัดโรงเจไว้เป็นศาสนสถานจีนแบบหนึ่ง ซึ่งดำเนินการโดยมูลนิธิหรือสมาคม งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับศาสนสถานจีน พบว่ามีงานวิจัยของเมชฌ สอดส่องกฤษ (2556) ที่ศึกษารวบรวมข้อมูลศาสนสถาน อาทิ ศาลพระภูมิเจ้าที่ ศาลเจ้า มูลนิธิ สมาคม และสุสาน สิ่งเคารพบูชาในภาคอีสานตอนล่าง สำหรับงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับโรงเจ มีงานวิจัยของพรพิมล ศรีธเรศ (2560) ได้ศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับศาลเจ้าและโรงเจในจังหวัดอุบลราชธานี โดยนำข้อมูลที่ศึกษามาใช้เพื่อต่อยอดพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวของจังหวัด และยังมีงานวิจัยของชลธิชา นิสัยสัตย์ และ วัชรี ปั้นนิยม (2563) ศึกษาเกี่ยวกับกับลักษณะเด่นและพลวัติของเทศกาลกินเจ ในโรงเจบ้านหมู่ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา นอกจากงานวิจัยสองเรื่องดังกล่าว ยังพบว่าการศึกษาเกี่ยวกับโรงเจยังไม่แพร่หลาย โดยเฉพาะโรงเจในจังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาโรงเจในอำเภอเมืองเชียงใหม่ เนื่องจากอำเภอเมืองเชียงใหม่ เป็นอำเภอที่มีชาวจีนแต้จิ๋วอาศัยอยู่มากที่สุด (มุจลินทร์ เพ็ชรรุ่ง, 2553) จากการสำรวจในเบื้องต้น พบว่าในอำเภอเมืองเชียงใหม่มีโรงเจทั้งหมด 4 แห่ง ได้แก่ มูลนิธิกวนอิมธรรมทาน （觀音堂）มูลนิธิสถานวิปัสนารามโรงเจเชงฮั้วฮุกตึ๊ง （清華佛堂） สมาคมพุทธภาวนาบุญสถาน โรงเจเทียนฮกตึ๊ง （天福堂）และมูลนิธิสำนัก พุทธภาวนา โรงเจหงี่เต็กตึ๊ง （義德堂） ซึ่งโรงเจทั้ง 4 แห่งข้างต้น ผู้วิจัยเลือกศึกษามูลนิธิกวนอิมธรรมทาน เนื่องจากเป็นโรงเจรูปแบบมหายานแห่งเดียวในอำเภอเมืองเชียงใหม่ และเป็นโรงเจเครือเดียวกับวัดมังกรกมลาวาส （龍蓮寺）และวัดโพธิ์แมน （普門報恩寺）จังหวัดกรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ ยังเป็นโรงเจที่ผสมผสานกับวัดจีน โดยเคยมีพระสงฆ์จีนเป็นเจ้าอาวาสและจำวัดอยู่ที่นี่มาก่อน แตกต่างโรงเจโดยรอบที่มีฆราวาสเป็นผู้ดูแลมาโดยตลอด

จากการสำรวจศาสนสถานจีนในอำเภอเมืองเชียงใหม่ พบว่าบริเวณอำเภอเมืองเชียงใหม่มีศาลเจ้าทั้งหมด 6 แห่ง ได้แก่

1) ศาลเจ้าปุงเถ่ากง （清邁老本頭古廟）
2) ศาลเจ้ากวนอู บู้เบี้ย （關帝廟）
3) ศาลเจ้าไต่ฮงกง มูลนิธิเชียงใหม่สามัคคีการกุศล （清邁修德善堂）
4) ศาลเจ้าไต่ฮงกง มูลนิธิรวมใจเชียงใหม่ （同心善堂）

5) ศาลเจ้าแม่ทับทิม （水尾聖娘廟）

6) ศาลเจ้าพ่อ （本頭廟）

โรงเจทั้งหมด 4 แห่ง ได้แก่

1) มูลนิธิกวนอิมธรรมทาน （觀音堂）

2) มูลนิธิสถานวิปัสนารามโรงเจเชงฮั้วฮุกตึ๊ง （清華佛堂）

3) สมาคมพุทธภาวนาบุญสถาน โรงเจเทียนฮกตึ๊ง （天福堂）

4) มูลนิธิสำนักพุทธภาวนา โรงเจหงี่เต็กตึ๊ง （義德堂）

ในงานวิจัยนี้ มุ่งศึกษาเฉพาะ “โรงเจ” เพียงเท่านั้น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายคำว่า “โรงเจ” ว่า “น. โรงอาหารที่มีแต่อาหารเจ ตามปรกติสำหรับคนจีนที่ถือศีล กินอยู่โดยไม่ต้องเสียเงิน” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ในช่วงเทศกาลถือศีลกินเจ จะมีบริการแจกอาหารแก่คนทั่วไป นอกจากมีบริการด้านอาหารเจแล้ว ในโรงเจจะมีเทพเจ้าที่ชาวจีนนับถือประดิษฐานอยู่ภายในให้ผู้คนได้เข้ามากราบไหว้ด้วย และจากการค้นคว้างานวิจัย ที่ศึกษาเกี่ยวกับ “โรงเจ” ยังมีค่อนข้างน้อย ส่วนมากเป็นการศึกษาเกี่ยวกับศาลเจ้า และหากมีการศึกษาเกี่ยวกับโรงเจ มักใช้คำว่ามูลนิธิหรือสมาคมแทนคำว่า “โรงเจ”

จากความสำคัญข้างต้น มูลนิธิกวนอิมธรรมทานเป็นนับเป็นโรงเจกึ่งวัดจีน ที่ควรค่าแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจึงจะศึกษาข้อมูลทางด้านกายภาพ ประวัติความเป็นมา พิธีกรรมของมูลนิธิฯ เพื่อให้เห็นถึงรูปแบบการรับและผสานวัฒนธรรมความเชื่อทางศาสนาของจีนและของไทย นอกจากนี้จะดำเนินการศึกษาความเชื่อการเข้ามาสักการะและการมีส่วนร่วมในพิธีกรรมของมูลนิธิฯ ของสาธุชนที่มีต่อศาสนสถานจีน ภายใต้กรอบแนวคิดทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ของ Malinowski

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติ พิธีกรรมของมูลนิธิกวนอิมธรรมทาน
2. เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อของสาธุชนในการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาในมูลนิธิกวนอิมธรรมทาน

3. วิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากเอกสารและเก็บข้อมูลภาคสนาม มีวิธีวิจัยดังนี้

3.1 การศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยศึกษาจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในสองด้าน ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับศาสนสถานจีนในประเทศไทย ข้อมูลด้านความเชื่อ วัฒนธรรมการไหว้เจ้าของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีต่อศาสนสถานจีน ซึ่งข้อมูลจากเอกสารจะนำมาใช้ในการสร้างแบบสอบถามและการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับมูลนิธิกวนอิมธรรมทาน

3.2 การศึกษาข้อมูลภาคสนาม แบ่งสองส่วน ได้แก่ 1) การศึกษาสภาพทั่วไป ประวัติ พิธีกรรมของมูลนิธิกวนอิมธรรมทาน 2) การสัมภาษณ์ผู้บริหารมูลนิธิ และสาธุชนที่เข้ามาสักการะ โดยใช้ทฤษฎีโครงสร้าง

และหน้าที่ (Structural - Functional Theory) ของ Malinowski (1963 อ้างถึงใน ยศ สันตสมบัติ, 2556) โดยแบบสัมภาษณ์แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ตามกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

3.2.1 แบบสัมภาษณ์ผู้บริหารมูลนิธิฯ ได้แก่ รองประธานมูลนิธิฯ โดยคัดเลือกแบบเจาะจง 1 คน เนื้อหาแบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของมูลนิธิฯ อาทิ ประวัติความเป็นมาของมูลนิธิฯ ข้อมูลเกี่ยวกับสถาปัตยกรรม กรรมการและการบริหารมูลนิธิฯ และส่วนที่ 2 ด้านการประกอบพิธีกรรม อาทิ รายละเอียดขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรม และทำนองที่ใช้การสวดมนต์ เป็นต้น

3.2.2 แบบสัมภาษณ์สาธุชน โดยการคัดเลือกแบบบังเอิญ มีผู้เข้าร่วมรับการสัมภาษณ์ 6 คน เนื้อหาแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับความคิดความเชื่อของผู้ที่มีความศรัทธาต่อมูลนิธิฯ ซึ่งผู้วิจัยได้มีหนังสือขอความยินยอมจากผู้ให้สัมภาษณ์ในการนำบทสัมภาษณ์มาใช้เป็นข้อมูลวิจัย ผู้รับการสัมภาษณ์ลงลายมือชื่อยินยอมก่อนให้สัมภาษณ์ โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์ และส่วนที่ 2 ความเชื่อและความศรัทธาที่มีต่อมูลนิธิฯ ตัวอย่างคำถาม เช่น สาเหตุในการเลือกสักการะพระโพธิสัตว์ ณ โรงเจแห่งนี้ วัตถุประสงค์ในการขอพร เป็นต้น

3.2.3 ลงพื้นที่เก็บข้อมูลโดยวิธีการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในกิจกรรมของมูลนิธิฯ โดยการจดบันทึกข้อมูล ถ่ายภาพและบันทึกวีดิโอขั้นตอนในระหว่างประกอบพิธีกรรมสำคัญ และสังเกตการณ์ตั้งแต่เดือนธันวาคม – กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2566

4. ผลการวิจัย

4.1 ประวัติมูลนิธิกวนอิมธรรมทาน

มูลนิธิกวนอิมธรรมทาน ชื่อภาษาจีน คือ 清邁觀音堂慈善基金 หรือ กวนอิมตึ๊ง（觀音堂）ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2511 โดยทางมูลนิธิฯ ได้นำชื่อของพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์มาตั้งเป็นชื่อของมูลนิธิฯ ซึ่งในภาษาจีนกลางมีคำเรียกพระโพธิสัตว์พระองค์นี้ด้วยพระนามเต็มว่า “กวนซื่ออินผูซ่า”（觀世音菩薩）แปลพระนามตามภาษาจีน 觀 หมายถึง การมอง 世 หมายถึง โลกมนุษย์ 音 หมายถึง เสียง 菩薩 หมายถึง ผู้ตั้งจิตแน่วแน่ในการบำเพ็ญเพียรตน เพื่อโปรดสัตว์โลกให้พ้นจากทุกข์ หรือเรียกว่า โพธิสัตว์ ในภาษาสันสกฤต ดังนั้น “觀世音菩薩” ทั้งหมด จะมีความหมายว่า โพธิสัตว์ ผู้มองดูและได้ยินเสียงของสัตว์โลก เนื่องจากในสมัยราชวงศ์ถัง （唐朝）ฮ่องเต้นาม 李世民 หลี่ซื่อหมิน ซึ่งใช้ตัว 世 เดียวกันกับ 觀世音 ดังนั้น จึงนำชื่อตรงกลางของพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ออกเหลือเพียงคำว่า“觀音”[2] โดยวัตถุประสงค์หลักในการก่อตั้งมูลนิธิฯ คือ เพื่อส่งเสริมและเผยแผ่พระพุทธศาสนาและช่วยเหลือผู้ยากไร้ ในอดีตคณะผู้ก่อตั้งมูลนิธิตั้งเป้าประสงค์ให้เป็นศาสนสถานจีน จึงมีแปลนโครงสร้างแบบพระอารามจีน มีการทำพิธีผูกพัทธสีมา และเคยมีพระสงฆ์จากมณฑลหูหนาน ประเทศจีน สมณนามว่า “หยู่หุยมหาเถระ”（如慧大禪師）เดินทางมายังจังหวัดเชียงใหม่ และเป็นอาคันตุกะของพระสงฆ์ไทย โดยคณะผู้ก่อตั้งได้มีความเห็นไปในทาง

[2] เนื่องจากตามกฎแล้วห้ามให้มีชื่อคน สิ่งของ หรือชื่อใด ๆ ใช้คำพ้องเสียงหรือใช้อักษรพ้องรูปกับพระนามของกษัตริย์ ดังนั้นจึงต้องตัดอักษรจีน “世” ออกจากชื่อ “觀世音”เหลือเพียงคำว่า “觀音”

เดียวกันที่จะนิมนต์พระอาจารย์หยู่หุยมหาเถระมาพำนัก ณ พระอารามแห่งนี้ ซึ่งพระอาจารย์หยู่หุยมหาเถระจำวัดอยู่ ณ มูลนิธิฯ จนละสังขารอย่างสงบในปี พ.ศ. 2517 หลังจากที่พระอาจารย์หยู่หุยมหาเถระมรณภาพ ทางมูลนิธิฯ ได้รับการสนับสนุนจากคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย เพื่อให้การจัดพิธีกรรมทางศาสนามีความถูกต้องตามแบบแผนของพระพุทธศาสนานิกายมหายาน จึงนิมนต์พระอาจารย์เย็นบุญมหาเถระ（仁聞大師） พระภิกษุสงฆ์จีนที่มีความเชี่ยวชาญมาจากกรุงเทพมหานคร ให้มาพำนักเพื่อถ่ายทอดพระพุทธศาสนาแก่สาธุชนในจังหวัดเชียงใหม่ พระอาจารย์เย็นบุญมหาเถระได้มรณภาพในปี พ.ศ. 2526 นับแต่ปี พ.ศ. 2527 พระอาจารย์ชิวแจ๋มหาเถระ（修靜大師）พระอาจารย์จีน ซึ่งเป็นพระรูปสุดท้ายที่ได้เดินทางมาพำนัก ณ มูลนิธิแห่งนี้จนถึงปี 2541 ในห้วงระยะเวลาหลังจากที่พระอาจารย์ชิวแจ๋มหาเถระมรณภาพ ก็ไม่ได้มีพระสงฆ์จีนมาจำวัด ณ มูลนิธิฯ แห่งนี้อีก เนื่องจากไม่มีพระมาจำวัดเป็นเวลานาน ดังนั้น จึงมีการจัดระบบใหม่ให้เป็นไปในรูปแบบการบริหารจัดการแบบมูลนิธิ และได้รับการรับรองให้เป็นองค์กรสาธารณประโยชน์จนถึงปัจจุบัน

4.2 สภาพทั่วไปของมูลนิธิกวนอิมธรรมทาน

4.2.1 ลักษณะทางกายภาพ

มูลนิธิกวนอิมธรรมทาน ตั้งอยู่เลขที่ 45/6 ถนน เมืองสมุทร ตำบลช้างม่อย อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ บนพื้นที่ประมาณ 2.9 ไร่ ในบริเวณพื้นที่ประกอบด้วย ซุ้มประตูทางเข้า หอกลอง หอระฆัง อาคารโรงเจ 2 หลัง ศาลเจ้าฮกเต็กกงม่า สถูปเจดีย์ กระถางธูป รูปปั้นสิงโต ซึ่งมีรายละเอียดการจัดวางแปลนดังนี้

ซุ้มประตูทางเข้า ในปี พ.ศ. 2566 มีการบูรณะซุ้มโดยประดับตกแต่งซุ้มด้วยรูปปั้นกวางสองตัวขนาบข้างกงล้อธรรมจักร มีตัวอักษรจีนคำว่า 菩提 入佛境界 道場 เขียนอยู่บริเวณด้านบนของซุ้มประตูทางเข้ามูลนิธิฯ ใต้รูปปั้นกวางบนซุ้มประตู โดยเรียงตัวอักษรจากซุ้มประตูฝั่งซ้ายไปขวา มีความหมายว่า การเข้าสู่สภาวะพุทธภูมิ เข้าสู่เขตแดนปฏิบัติธรรม

หอกลอง（鼓樓）และหอระฆัง （鈡樓） เนื่องจากแต่เดิมมูลนิธิฯ เป็นศาสนสถานรูปแบบอาราม ดังนั้น จึงสร้างหอกลองและหอระฆังขึ้น โดยหอกลองตั้งอยู่หน้าอาคารฝั่งขวาและหอระฆังตั้งอยู่หน้าอาคารฝั่งซ้ายของมูลนิธิฯ หอกลองและหอระฆัง มีลักษณะเป็นหอสูงเทียบเท่ากับอาคาร 3 ชั้น โดยจะมีกลองและระฆังอยู่ชั้นบนสุด ในอดีตเมื่อยังมีพระสงฆ์จีนจำพรรษา ทุกวันเวลาทำวัตรเช้า - เย็นพระสงฆ์จะขึ้นบันไดไปตีกลองและระฆังก่อนสวดมนต์ แต่ในปัจจุบันไม่ได้เปิดใช้งานแล้วเนื่องจากไม่มีพระสงฆ์จำวัดอยู่ที่มูลนิธิฯ

ภาพที่ 1 หอกลอง มูลนิธิกวนอิมธรรมทาน
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย

ศาลเจ้าฮกเต็กกงม่าหรือศาลเจ้าปู่ย่า（福德公媽）ตั้งอยู่บริเวณด้านซ้ายของหอกลองและด้านข้างซ้ายของศาลฮกเต็กกงม่ามีสถูปเจดีย์ของพระอาจารย์หยู่หุยมหาเถระ ส่วนสถูปเจดีย์ของพระอาจารย์เย็นบุญมหาเถระและพระอาจารย์ชิวแจ๋ตั้งอยู่บริเวณฝั่งซ้ายของอาคาร 1 ด้านหน้าทางเข้าอาคารมูลนิธิฯ มีกระถางธูปสีทอง และป้ายสักการะเทพธรรมบาล 24 พระองค์（諸天菩薩）ตั้งบนโต๊ะหินอ่อน หน้าอาคารมีรูปปั้นสิงโต 1 คู่ ตั้งอยู่ เนื่องจากชาวจีนสมัยโบราณมีความเชื่อว่าสิงโตหินสามารถขับไล่ภูตผีปีศาจ และสิ่งอัปมงคลได้ จึงมีการนำรูปปั้นสิงโตมาตั้งไว้ที่หน้าอาคาร สิงโตที่มีลูกแก้วหินอยู่ในปาก คือ สิงโตตัวผู้ หรือเรียกว่าสิงโตคาบแก้ว ส่วนตัวที่ไม่มีลูกแก้วหินในปาก คือ ตัวเมีย บนโต๊ะข้างรูปปั้นสิงโตตัวผู้มีป้ายวิญญาณไร้ญาติ（孤魂由孑之位）ตั้งอยู่

อาคารโรงเจประกอบด้วยอาคารหลัก 2 หลัง ที่ประดิษฐานพระโพธิสัตว์ และพระพุทธเจ้า โดยอาคารหน้าจะประดิษฐานประติมากรรมรูปปั้นปิดทองพระโพธิสัตว์ขนาดใหญ่ทั้ง 3 องค์ ได้แก่ องค์ซ้ายพระสมันตภัทรโพธิสัตว์（普賢菩薩）องค์กลาง พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์（觀音菩薩）และองค์ขวา พระมัญชุศรีโพธิสัตว์（文殊菩薩）โดยด้านข้างของพระสมันตภัทรโพธิสัตว์และพระมัญชุศรีประกอบไปด้วยกลองและระฆัง เพื่อใช้ตีก่อนเริ่มพิธีสวดมนต์ในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ และหากเดินเข้าประตูมาในอาคารแรก ทางฝั่งขวามือจะมีบริการขายธูป เทียน และกระดาษทองสำหรับสักการะพระโพธิสัตว์ บริเวณประตูและผนังภายในอาคารมีตัวอักษรจีนที่พระอาจารย์หยู่หุยมหาเถระได้คัดเลือกคติพุทธมาเขียนไว้ ซึ่งเป็นตัวอักษรบนบานประตูทั้งหมด 3 คู่ ได้แก่ 「法門 (ประตูธรรม) - 不二 (เพียงหนึ่งเดียว)」 「慈雲 (เมฆแห่งความเมตตา) - 廣被 (ปกคุ้ม)」 「圓通 (ตรัสรู้) - 三昧 (สมาธิ)」 บริเวณผนังนอกอาคาร 1 เหนือประตูทางเข้าเขียนไว้ 1 คู่ ได้แก่ 南海 (ทะเลใต้ซึ่งเป็นที่ประทับและตรัสรู้ของพระโพธิสัตว์กวนอิม) และ 普院 (โพธิสถาน) บริเวณผนังภายในอาคาร 1 ประกอบไปด้วยอักษรจีนบนผนังทั้งหมด 7 คำ เรียงจากผนังด้านในฝั่งซ้ายไปขวา ได้แก่ 世界 (โลกธาตุ)，般若

(ปัญญา)， 東南 (การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของจีนไปยังตะวันออกเฉียงใต้)， 萬法 (หมื่นศาสตร์)， 朝宗 (อาราม)， 佛國 (พุทธทวีป)， 深入 (ลึกล้ำ)， 華藏 (พระไตรปิฎก) นอกจากนี้ภายในผนังทางเข้าอาคาร 2 ยังมีตัวอักษรจีนอีก 2 คำ ได้แก่ 正等 (รู้ตื่น) และ 正覺 (รู้แจ้ง) [3] ตัวอักษรเหล่านี้ถือเป็นลักษณะเด่นที่แตกต่างจากโรงเจอื่น ๆ ทั้ง 3 แห่ง

ภาพที่ 2 พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ มูลนิธิกวนอิมธรรมทาน
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 3 ตัวอักษรคติพุทธ มูลนิธิกวนอิมธรรมทาน
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย

อาคารหลังที่ 2 เป็นอาคารที่เชื่อมต่อกับอาคารหลังที่ 1 ภายในประดิษฐานประติมากรรมรูปปั้นปิดทองพระพุทธเจ้า 3 องค์ ได้แก่ องค์ซ้าย พระอมิตาภะพุทธเจ้า （阿彌陀佛） องค์กลาง พระศากยมุนี （釋迦摩尼佛） และองค์ขวา พระไภษัชยคุรุพุทธเจ้า （藥師佛) โดยพระอมิตาภะพุทธเจ้าและพระไภษัชยคุรุพุทธเจ้า มีลักษณะเป็นประติมากรรมรูปแบบจีน แต่พระศากยมุนีเป็นรูปแบบประติมากรรมไทย เนื่องจากคณะกรรมการมีความคิดเห็นว่าพระพุทธรูปได้ประดิษฐาน ณ ประเทศไทย ดังนั้น ควรมีประติมากรรมที่แสดงถึงความเป็นไทยไว้ ณ ที่แห่งนี้ด้วย ซึ่งสาธุชนผู้ให้สัมภาษณ์ท่านหนึ่งกล่าวว่า “การที่พระพุทธรูปเป็นแบบประติมากรรมไทยเป็นการแสดงออกถึงเคารพต่อแผ่นดินที่ได้มาอยู่อาศัย” และบริเวณฝั่งขวามือของพระอมิตาภะพุทธเจ้าเป็นที่ประดิษฐานของแคนำโพธิสัตว์ （伽藍菩薩） และพระโพธิธรรมหรือปรมาจารย์ตั๊กม๊อ （菩提達摩） โดยฝั่งซ้ายมือของพระไภษัชยคุรุพุทธเจ้า มีพระกษิติครรภ์โพธิสัตว์ （地藏王菩薩） และพระเวทโพธิสัตว์ （韋陀菩薩） ประดิษฐานอยู่ หากเดินผ่านอาคาร 1 เข้าสู่อาคาร 2 จะพบว่าภายในอาคาร 2 ฝั่งซ้ายสุดมีรูปปั้นและภาพถ่ายของเจ้าอาวาสรูปที่ 1 2 และ 3 ของมูลนิธิฯ ได้แก่ พระอาจารย์หยู่หุยมหาเถระ พระอาจารย์เย็นบุญมหาเถระ และพระอาจารย์ซิวแจ๋มหาเถระประดิษฐานอยู่ตามลำดับ และผนังภายในอาคารหลังที่ 2 ได้มีการจารึกประวัติ

[3] แปลและตีความโดยผู้วิจัย

ความเป็นมาของมูลนิธิฯ ส่วนอาคารขวาสุดติดอาคารหลังที่ 2 คือ โรงทาน โดยจะให้สาธุชนเข้ามานั่งรับประทานอาหารเจ ณ อาคารหลังนี้ ซึ่งโรงทานจะเปิดเฉพาะวันที่จัดพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น โดยอาหารเจที่มูลนิธิฯ จัดให้ มีทั้งแบบอาหารจานเดียวและแบบกับข้าว สาธุชนจะนั่งทานอาหารร่วมกัน ซึ่งทุกคนต้องรอแม่ครัวเดินมาเคาะระฆังของโรงทานก่อน จึงจะเริ่มรับประทานอาหารเจได้

4.3 การบริหาร

มูลนิธิฯ มีการจัดการบริหารโดยคณะกรรมการ ซึ่งคณะกรรมการชุดแรกที่สร้างมูลนิธิฯ ทั้งหมด 48 คน และทำการยื่นจดทะเบียนในฐานะตัวแทนผู้ก่อตั้งมูลนิธิ 10 รายนาม โดยมีนายพงศักดิ์ ตันตรานนท์ เป็นผู้ดำรงตำแหน่งประธานมูลนิธิฯ คนแรก ปัจจุบันคณะกรรมการมูลนิธิฯ มีจำนวนทั้งหมด 25 คน ประกอบไปด้วยผู้ดำรงตำแหน่งประธานมูลนิธิฯ จำนวน 1 คน รองประธาน 8 คน ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์ 4 คน เหรัญญิก 1 คน มีวาระการประชุมอย่างน้อยปีละ 3 ครั้ง ได้แก่ ช่วงงานฉลองประจำปี เทศกาลกินเจ และเทศกาลทิ้งกระจาด

รูปแบบการได้รับมาซึ่งรายได้ของมูลนิธิฯ มีดังนี้

1) จากการบริจาคโดยตรงของสาธุชน เนื่องจากมูลนิธิฯ เป็นศาสนสถานที่มีผู้คนให้ความศรัทธาเป็นจำนวนมาก ทางมูลนิธิฯ จึงมียอดรายได้บริจาคจากสาธุชนเป็นหลัก ซึ่งสังเกตได้จากป้ายรายชื่อและจำนวนบริจาคจากสาธุชน
2) จากการทำบุญและการร่วมซื้อของทำพิธีกรรมทางศาสนาจากมูลนิธิฯ เช่น ร่วมบริจาคเงินปล่อยนกปล่อยปลา การซื้อธูป เทียน กระดาษทอง เพื่อสักการะเทพเจ้าในมูลนิธิฯ
3) จากการร่วมกิจกรรมทำบุญประจำเทศกาล เช่น ช่วงเทศกาลกินเจและช่วงเทศกาลก่งจู่เทียนหรือการสวดมนต์สาธยาย ถวายพุทธบูชาแด่องค์เทพธรรมบาลบนสวรรค์ทั้ง 24 พระองค์ และปัจจัยจากการประมูลของไหว้เทพเจ้ากลับไปบูชาต่อ โดยผู้มีจิตศรัทธาจะประมูลตามกำลังศรัทธา

4.4 พิธีกรรมในมูลนิธิกวนอิมธรรมทาน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการประกอบพิธีกรรมจากตารางการจัดงานพิธีกรรมวันสำคัญของมูลนิธิฯ ทั้งปี จำนวน 20 พิธีกรรมและพิธีกรรมในวันพระจีน ซึ่งหากจำแนกตามลักษณะการประกอบพิธี สามารถแบ่ง เป็น 3 ประเภทหลัก ได้แก่

1) พิธีกรรมสำคัญของมูลนิธิฯ ได้แก่ งานฉลองมูลนิธิหรือก่งจู่เทียน（供諸天）วันทำบุญทิ้งกระจาดและเทศกาลกินเจ
2) พิธีกรรมตามคติมหายาน ได้แก่ วันตรุษจีน วันประสูติพระเวทโพธิสัตว์ วันบรรลุธรรมพระอวโลกิเตศวร วันออกผนวชพระศากยมุนีพุทธเจ้า วันดับขันธ์ปรินิพพานพระศากยมุนีพุทธเจ้า วันสาร์-ทจีน วันประสูติพระอวโลกิเตศวร วันประสูติพระกษิติครรภ์โพธิสัตว์ วันประสูติพระสมันตภัทรโพธิสัตว์ วันเกิดแป๊ะกงแป๊ะม่า วันออกบรรพชาพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ วันประสูติพระมัญชุศรีโพธิสัตว์ วันประสูติพระไภษัชยคุรุพุทธเจ้า วันประสูติพระศากยมุนีพุทธเจ้าวันประสูติพระโพธิธรรมมหาเถระ วันประสูติพระแคนำโพธิสัตว์ และวันประสูติพระอมิตาภะพุทธจ้า

3) พิธีกรรมวันพระจีน หรือที่เรียกว่า วันชิวอิก（初一） จับโหงว（十五） โดยจัดขึ้นเดือนละ 2 ครั้ง

ส่วนพิธีกรรมอื่น ๆ เนื่องจากผู้เขียนลงพื้นที่เก็บข้อมูลในช่วงเดือนธันวาคม 2565 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2566 ดังนั้น จึงมีโอกาสได้เข้าร่วมพิธีกรรมวันตรัสรู้พระศากยมุนีพุทธเจ้า งานฉลองมูลนิธิ และวันพระจีน (ชิวอิก จับโหงว) ซึ่งมีรายละเอียดพิธีกรรม ดังนี้

ภาพที่ 4 พระสงฆ์วัดหมื่นพุทธเมตาคุณาราม
ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย

4.4.1 ขั้นตอนไหว้ในวันที่มีพิธีกรรม

1) พิธีกรรมสำคัญของมูลนิธิฯ

พิธีกรรมสำคัญของมูลนิธิฯ มีทั้งหมด 3 พิธีกรรม ได้แก่ งานฉลองมูลนิธิหรือก่งจู่เทียน（供諸天）วันทำบุญทิ้งกระจาด และเทศกาลกินเจ

สำหรับพิธีงานฉลองมูลนิธิ เป็นงานใหญ่ประจำปี มีขั้นตอนพิธีที่พิเศษ ทางมูลนิธิฯ จะทำการนิมนต์พระสงฆ์จากวัดหมื่นพุทธเมตตาคุณารามมาร่วมเจริญพระพุทธมนต์ โดยพิธีงานฉลองมูลนิธิฯ นี้จะมีทั้งหมด 3 วัน ในวันแรกเริ่มพิธีเวลา 09:00 นาฬิกา พระสงฆ์นำสวดสิบตำนานจีนเปิดมณฑลพิธี และในเวลา 10:00 นาฬิกา เริ่มสวดก่งฮุก หลังจากนั้นในช่วงบ่ายจะมีเก็งจูจากโรงเจรอบข้างมาร่วมสวดมนต์ให้มูลนิธิฯ ในวันที่ 2 ช่วงเช้าพระสงฆ์จะเริ่มสวดมนต์ประกอบพิธีนักษัตรบูชา - ดาราสดุดี หรือ จั้งแช – ปักเต้า （讚星禮斗）และประกอบพิธีสวดก่งฮุก ในช่วงบ่ายจะมีเก็งจูจากโรงเจรอบข้างสลับแวะเวียนกันมาสวดให้มูลนิธิฯ ภายในอาคาร 1 เหมือนวันแรก ส่วนบริเวณอาคาร 2 จะจัดเตรียมของบูชาพิธีกรรมในวันที่ 3 โดยมีสาธุชนมาร่วมช่วยกันจัดเจรียมถึงเย็น วันที่ 3 ซึ่งเป็นวันสุดท้ายของพิธีจะเริ่มเช้าที่สุด โดยในเวลา 05:00 นาฬิกา พระสงฆ์จะเริ่มสวดพิธีบวงสรวงเทพไท้ธรรมบาล ณ หน้าอาคาร 1 และมีกิจกรรมเปียหรือประมูลของถวาย 24 ธรรมบาล ของที่ถวายเทพ 24 ธรรมบาล ได้แก่ ผลไม้ ซิ่วท้อ บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป ขนม และลูกอม ผู้วิจัยพบว่าสิ่งของที่สาธุชนนิยมประมูลมากที่สุด คือ ผลไม้ที่มีความหมายแฝงที่เป็นมงคล เช่น ส้ม ทับทิม สับปะรด และแก้วมังกร ส่วนขนมที่ถูกประมูลเร็วที่สุด คือ ช็อกโกแลตรูปทองคำแท่ง โดยวิธีการประมูล คือ ผู้ประมูลเพียงแจ้งกรรมการในบริเวณโต๊ะปรัมพิธีว่าตนเองต้องการของชิ้นใด หลังจากนั้นกรรมการจะติดชื่อไว้บนของชิ้นนั้นและให้ผู้ที่ต้องการประมูลชำระปัจจัย ณ บริเวณโต๊ะประชาสัมพันธ์ การประมูลเป็นอันเสร็จ หลังจาก

ประมูลและรับประทานอาหารเจมื้อเช้าเสร็จเรียบร้อย ในเวลา 09:00 นาฬิกา พระสงฆ์จะนำสวดพิธีเจริญพุทธมนต์ถวายภัตตบูชา และร่วมกันรับประทานอาหารเจมื้อเที่ยงภายในโรงทาน นับเป็นอันจบพิธีฉลองมูลนิธิ

2) พิธีกรรมตามคติมหายาน

ผู้วิจัยได้เข้าสังเกตการณ์ในพิธีกรรมวันตรัสรู้พระศากยมุนีพุทธเจ้า ซึ่งถือเป็นสำคัญของพระพุทธเจ้า จะให้ฆราวาสใส่ชุดอ้อหรือเรียกว่าเก็งจู（念經組）เป็นผู้นำพิธีสวดมนต์ โดยจะมีผู้สวดประมาณ 5 คน จะเริ่มสวดมนต์ที่อาคาร 2 ต่างจากการสวดในวันสำคัญของพระโพธิสัตว์ที่จะเริ่มสวดมนต์ที่อาคาร 1 แล้วจึงย้ายไปสวดมนต์ต่อที่อาคาร 2 โดยพิธีจะเริ่มต้นด้วยการสวดบทถวายพุทธบูชาหรือสวดก่งฮุก（供佛）เวลา 09 : 30 นาฬิกา ในช่วงใกล้จบบทสวดจะให้สาธุชนช่วยกันยกของที่นำมาถวายส่งให้ประธานเพื่อให้ประธานในพิธีทำพิธีลาของที่ผู้คนนำมาสักการะ หลังจากสวดบทก่งฮุกเสร็จ จะเดินเวียนเทียนโดยเดินเชื่อมกันระหว่างอาคาร 1 และ 2 ปกติเริ่มเดินจากอาคาร 2 มาอาคาร 1 โดยเดินทั้งหมด 3 รอบ ตามเข็มนาฬิกา ผู้นำขบวนคือ เก็งจู ตามด้วยประธานในพิธีและสาธุชนเพศชายนำหน้า ปิดท้ายด้วยสาธุชนเพศหญิง หลังจากเดินเวียนเทียนเสร็จ ปรัมพิธีจะย้ายมาที่อาคาร 1 และเริ่มสวดมนต์บทบูชาดาวนพเคราะห์ทั้งเก้าหรือปักเต้าเก็ง（北斗經）หลังจากสวดมนต์เสร็จเรียบร้อย พิธีจะย้ายไปตรงประตูทางเข้าอาคารเพื่อทำพิธีสวดมนต์ปล่อยสัตว์หรือปังแซ（放生）ซึ่งสัตว์ที่นำมาปล่อยนั้น โดยทั่วไปจะเป็นปลาน้ำจืด เช่น ปลาไหล ปลาตะเพียน เป็นต้น และจะนำไปปล่อยที่แม่น้ำปิง โดยให้สาธุชนที่อยากร่วมทำบุญได้ร่วมกันบริจาคปัจจัยเพื่อไถ่ชีวิตสัตว์และสวดมนต์ร่วมกัน หลังจากสวดมนต์เสร็จ ทางมูลนิธิฯ ได้จัดเตรียมโรงทานขึ้นเพื่อให้ผู้คนได้เข้าไปร่วมกันทานอาหารเจ นอกจากนี้ ในวันตรัสรู้พระศากยมุนีพุทธเจ้า ยังมีพิธีกรรมที่แตกต่างจากพิธีอื่น คือ มีพิธีถวายข้าวทิพย์หรือข้าวมธุปายาส เป็นอาหารที่มีส่วนผสมหลากหลาย เช่น ข้าวที่หุงด้วยน้ำนม งาขาว งาดำ พุทราจีนอบแห้ง และถั่วหิมพานต์ เป็นต้น พิธีนี้จะจัดเพียงปีละครั้งเท่านั้น

3) พิธีกรรมวันพระจีน

ส่วนในวันชิวอิก（初一） จับโหงว（十五）โดยชิวอิก จับโหงว หมายถึง 1 ค่ำ และ 15 ค่ำของเดือนตามปฏิทินจันทรคติ ซึ่งวันดังกล่าวเป็นวันที่พุทธศาสนิกชนชาวจีนยึดถือเป็นวันพระจีน โดยจะมีวันพระจีนเดือนละ 2 ครั้ง ดังนั้นใน 1 ปี จะมีทั้งหมด 24 ครั้ง ในวันพระจีนของมูลนิธิฯ จะให้เก็งจู（念經組）ประมาณ 5 คน เป็นผู้นำพิธีสวดมนต์เช่นเดียวกับพิธีกรรมตามคติมหายานอื่น ๆ ซึ่งจะเริ่มสวดมนต์ทำพิธีในช่วงเวลา 10:00 นาฬิกา ซึ่งพิธีกรรมจะเริ่มช้ากว่าพิธีกรรมสำคัญอื่น ๆ เนื่องจากไม่มีพิธีปล่อยสัตว์

ภาพที่ 5 ปรัมพิธีก่งจู่เทียน
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 6 ข้าวทิพย์
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย

4.4.2 ขั้นตอนการไหว้

ลำดับการปักธูปมีขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกให้สาธุชนที่เข้ามากราบไหว้พระโพธิสัตว์ไม่ให้สับสนหรือเดินวนไปมา ดังนั้น จะสังเกตพบว่าในโรงเจหลาย ๆ แห่งจะมีการติดหมายเลขลำดับในการปักธูป ผู้วิจัยได้สังเกตพฤติกรรมของผู้ที่เข้ามาสักการะ ณ โรงเจแห่งนี้ พบว่ามีลำดับการปักธูปที่คล้ายคลึงกัน คือ ปักธูปที่กระถางธูปของพระโพธิสัตว์เป็นอันดับแรก ลำดับต่อมาสาธุชนมักจะปักธูปตามเทพเจ้าที่ตนเองศรัทธา สาธุชนผู้เป็นเก็งจูรายหนึ่งกล่าวว่า “ตามคติชาวบ้านการไหว้เจ้าจีนนั้นควรปักธูปที่กระถางด้านนอกอาคารโรงเจก่อน คือ กระถางไหว้ฟ้าดินหรือทีกง （天公父母） แต่สำหรับมูลนิธิฯ จะเป็นแผ่นป้าย 24 เทพธรรมบาลก่อน หลังจากนั้นจึงหันกลับมาไหว้พระประธานของโรงเจ และปักธูปที่กระถางขวามือก่อนจึงค่อยปักธูปที่กระถางฝั่งซ้ายมือ กระถางสุดท้ายในการปักธูป คือ กระถางธูปที่ตั้งอยู่บริเวณประตูทางเข้าอาคารหรือเรียกว่าทวารบาล การปักธูปนับเป็นอันเสร็จสมบูรณ์”

4.4.3 ทำนองการสวดมนต์และชุดที่สวมใส่ขณะสวดมนต์

เสียงทำนองหรือสำเนียงในการสวดมนต์ของมูลนิธิฯ จะยึดเอาตามแบบของคณะสงฆ์จีนนิกายในไทย อาทิ วัดมังกรกมลาวาส วัดโพธิ์แมนคุณาราม วัดหมื่นพุทธเมตตาคุณาราม เป็นต้น โดยวัดจีนต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้มีการใช้ทำนองกวางตุ้งและภาษาการสวดมนต์ทั้งหมด 5 ภาษา หรือ โหงวอิม （五音） ได้แก่ แต้จิ๋วแคะ ไหหลำ ฮกเกี้ยน และกวางตุ้ง เพื่อให้ออกเสียงง่ายและใกล้เคียงกับภาษาสันสกฤตมากที่สุด แม้ใน 1 บทสวดมนต์จะสวดถึง 5 ภาษา แต่คำแปลและเนื้อหายังคงไว้เช่นดังเดิม (ภิญโญ ภู่เทศ, 2562)

ชุดสวดมนต์หรือชุดอ้อของเก็งจูที่มูลนิธิฯ มีสีเทาเหลือบฟ้าซึ่งแตกต่างจากโรงเจรอบข้างที่เป็นชุดอ้อสีขาว เนื่องจากทางมูลนิธิฯ ยึดรูปแบบชุดตามวัดเค่งฮุ้งยี่ในภาษาแต้จิ๋วหรือชิ่งยวิ๋นซื่อในภาษาจีนกลาง （慶雲寺） ประเทศจีน มณฑลกวางตุ้ง ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วชุดอ้อสีขาวเป็นของสายคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย（泰國佛教華宗派）

โดยผู้ที่สวมใส่ชุดอ้อของมูลนิธิฯ ไม่จำเป็นต้องบวชมาก่อนขอเพียงเป็นสาธุชนที่มีจิตศรัทธาและสามารถท่องบทสวดได้อย่างคล่องแคล่วก็สามารถสวมชุดอ้อของมูลนิธิฯ นำสวดได้เช่นกัน แต่ส่วนใหญ่มักจะเป็นคณะกรรมการมูลนิธิฯ เป็นผู้นำสวดมนต์ ปกติในการประกอบพิธีกรรมจะมีเก็งจูขึ้นสวด 5 คน

4.4.4 ความเชื่อที่มีต่อมูลนิธิกวนอิมธรรมทาน

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง โดยมีทั้งคนไทยเชื้อสายจีนและคนไทยแท้ รวมกันจำนวน 6 ราย ที่เข้ามาสักการะพระโพธิสัตว์ในมูลนิธิฯ ผู้วิจัยจำแนกผู้คนที่เข้ามาสักการะได้ 3 ประเภท

1) มาเพื่อกราบไหว้ขอพรพระโพธิสัตว์
2) สบายใจที่ได้มาสักการะพระโพธิสัตว์
3) ไม่ได้เกี่ยวข้องกับความเชื่อ แต่ชื่นชอบในสังคมของสาธุชนที่มาสักการะพระโพธิสัตว์

เนื่องจากศรัทธาในพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ ความศักดิ์สิทธิ์ของพระโพธิสัตว์ที่ช่วยดลบันดาลให้ตนเองสมหวังในเรื่องราวที่ปรารถนา และรู้สึกชื่นชอบที่มูลนิธิฯ แห่งนี้ที่มีการประกอบพิธีกรรมปล่อยสัตว์ทำให้ตนเองสามารถร่วมบริจาคเงินทำบุญได้โดยไม่ต้องเดินทางไปซื้อหาปลาด้วยตนเอง สาธุชนรายหนึ่งให้สัมภาษณ์ “มีครั้งหนึ่งที่ตนเองไปเที่ยวดอยหลังจากกลับมารู้สึกไม่สบายจึงมีเพื่อนบอกให้มากราบไหว้พระไภษัชยคุรุพุทธเจ้าจะได้หายไข้ ตนเองจึงมากราบไหว้ในทันที หลังจากนั้นเพียงหนึ่งคืน เมื่อตนตื่นขึ้นมาก็หายไข้เหมือนไม่เคยป่วยมาก่อน หลังจากนั้นตนจึงมาสักการะ ณ มูลนิธิฯ เป็นประจำ” (ทองใบ ขันสาคร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 30 ธันวาคม 2565) โดยส่วนมากผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า หากมีเวลาว่างมักจะมาร่วมพิธีกรรมที่มูลนิธิฯ เป็นประจำทุกเดือนโดยเฉพาะวันสำคัญทางศาสนา หากติดภารกิจก็จะนำดอกไม้และอาหารมาถวายแทนแล้วจึงเดินทางไปทำงาน

คำภาวนาที่มักจะขอต่อพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ เนื่องจากสาธุชนที่เดินทางมาสักการะ ณ มูลนิธิฯ ค่อนข้างที่จะมีอายุมาก ดังนั้นคำขอส่วนใหญ่จึงขอเกี่ยวกับสุขภาพร่างกาย ขอให้ตนมีสุขภาพแข็งแรง และมีสติสัมปชัญญะ ขอให้พระโพธิสัตว์คอยอยู่เคียงข้างชี้แนะหนทางสว่างให้กับชีวิตตน

จากการสัมภาณ์ยังพบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ต่างกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่าตนเองนั้นชื่นชอบในความอบอุ่นของผู้คนในสถานที่แห่งนี้ ทุกคนเป็นเปรียบเสมือนครอบครัวทักทายกันอย่างเป็นมิตร นำพากันสวดมนต์และทานอาหารเจ

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษามูลนิธิกวนอิมธรรมทาน พบว่ามูลนิธิฯ มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานกว่า 50 ปี เป็นโรงเจในสังกัดคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทยโดยปัจจุบันยังคงได้รับคำชี้แนะจากพระมหาคณาจารย์จีนธรรมสมาธิวัตรหรือสมณนามเย็นเต็ก （仁德） ปัจจุบันท่านดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่คณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย แม้มูลนิธิจะไม่ได้เป็นวัดเหมือนในสมัยเริ่มแรก แต่ปัจจุบันมูลนิธิฯ ก็ยังเป็นโรงเจที่ผู้คนให้ความศรัทธาเป็นจำนวนมาก สังเกตได้จากจำนวนผู้ทำบุญบูรณะซุ้มประตูและบริจาคปัจจัยในการจัดพิมพ์หนังสือสวดมนต์ภายในมูลนิธิฯ และจำนวนผู้ที่เข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา โดยพิธีกรรมหลักของมูลนิธิฯ มีทั้งหมด 3 พิธีกรรม ได้แก่ งานฉลองมูลนิธิประจำปี เทศกาลเทกระจาด และเทศกาลกินเจ นอกจากนี้สาธุชนที่เข้ามา ณ มูลนิธิฯ แห่งนี้ส่วนใหญ่มีความศรัทธาในพระโพธิสัตว์กวนอิมเพราะรู้สึกอุ่นใจทุกครั้งที่เข้ามากราบไหว้ และเชื่อว่าท่านจะคอยช่วยชี้หนทางออกของปัญหาให้ตนเองได้

มูลนิธิกวนอิมธรรมทาน ตำบลช้างม่อย อำเภอเมืองเชียงใหม่ เป็นวัดฝ่ายพุทธศาสนานิกายมหายาน สร้างขึ้นโดยกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนที่มีความศรัทธาต่อพระโพธิสัตว์ จึงก่อสร้างเป็นวัดขึ้นมา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุภาภรณ์ แซ่ลิ้ม และ ชัยรัตน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง (2560) ที่กล่าวว่า เมื่อชาวบ้านมีความเชื่อก็จะเกิดการตั้งศาลเจ้าขึ้น เพื่อเป็นแหล่งรวมผู้ที่มีความเชื่อเหมือนกัน และต่อมามูลนิธิฯ ได้เปลี่ยนแปลงจากศาสนสถานรูปแบบอารามวัดจีนไปสู่การเป็นมูลนิธิ โดยแต่งตั้งผู้ก่อสร้างวัดให้ดำรงตำแหน่งเป็นกรรมการมูลนิธิฯ ลักษณะมูลนิธิเป็นการรวมตัวกันของสมาคมชาวไทยเชื้อสายจีน เนื่องจากเป็นการดำเนินงานในรูปแบบมูลนิธิจึงทำให้การดำเนินงานมีความเป็นระเบียบแบบแผน วัตถุประสงค์ของมูลนิธิมีไว้เพื่อดำเนินกิจกรรมการกุศล เช่น บริจาคเงินให้ผู้ยากไร้ สนับสนุนกิจกรรมทางศาสนา และช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ เมชฌ สอดส่องกฤษ (2556) ที่กล่าวว่า ในอำเภอเมืองเชียงใหม่ มีชาวไทยเชื้อสายจีนที่ยังคงนับถือในเทพเจ้าและพระโพธิสัตว์อย่างเหนียวแน่น และมีสาธุชนจำนวนมากเข้าร่วมสวดมนต์ในวันสำคัญทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอ ทั้งชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกับเชื้อสายจีนต่างก็มาเข้าร่วมพิธีกรรม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความศรัทธาที่ทุกคนมีต่อพระโพธิสัตว์กวนอิม สอดคล้องกับผลการวิจัยของรัตนะ ปัญญาภาและอภินันท์ ธรรมอินทร์ลาด (2565) ที่กล่าวว่าเจ้าแม่กวนอิมเป็นเทพเจ้าหรือพระโพธิสัตว์ผู้มีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ สามารถดลบันดาลพรให้แก่ผู้ที่มากราบไหว้ สร้างความสุข ความสบายใจแก่ผู้นับถือได้เช่นเดียวกับการกราบไหว้พระพุทธรูป การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องในทางศาสนา ทั้งการทำบุญปล่อยสัตว์ การกินเจ การเข้าร่วมกิจกรรมของมูลนิธิฯ ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ นี้ จะช่วยสร้างความปลอดภัยและมั่นคงทางจิตใจ ซึ่งวิถีคิดความคิดและความเชื่อของสาธุชนที่มีต่อมูลนิธิกวนอิมธรรมทานสะท้อนให้เห็นว่าความต้องการของสาธุชนที่มาสักการะนั้นเกิดขึ้นตามแนวคิดของ Malinowski ที่ได้เสนอทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ ซึ่งแสดงกิจกรรมและพิธีกรรมต่าง ๆ ของมูลนิธิฯ ได้ทำหน้าที่ของวัฒนธรรมในการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ในการจัดการกับความรู้สึกทางจิตใจ ทำให้รู้สึกปลอดภัย และยังเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมสร้างความสามัคคีของสมาชิกในสังคม

นอกจากนี้ จากการวิจัยยังพบว่าการเข้ามาของวัฒนธรรมความเชื่อจีนมีส่วนทำให้วัฒนธรรมไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประเทศไทยกลายเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม สะท้อนภาพที่สังคมไทยเป็นสังคมที่มีพื้นที่แบบเปิด (open-boundary) (กฤษฎา แก้วเกลี้ยง, 2555) การที่ชาวไทยที่ไม่ได้มีต้นกำเนิดจากประเทศจีน หรือมิได้เป็นชาวไทยเชื้อสายจีนแต่กลับพร้อมใจที่จะมาสักการะพระโพธิสัตว์กวนอิม ณ มูลนิธิฯ แห่งนี้ ตามประเพณีของชาวจีน จึงทำให้เป็นที่ประจักษ์ว่า การที่องค์กรการกุศลที่มีพื้นฐานมาจากความศรัทธาย่อมทำให้มูลนิธิมีการสืบช่วงต่ออย่างยั่งยืน

6. สรุปผลการวิจัย

มูลนิธิกวนอิมธรรมทาน เดิมมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างขึ้นเป็นวัดจีน เนื่องด้วยข้อจำกัดของการนิมนต์พระสงฆ์มาจำวัด จึงปรับเปลี่ยนมาดำเนินการในรูปแบบมูลนิธิ ซึ่งสภาพโดยทั่วไปยังคงรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบวัดจีน ปัจจุบันบริหารงานโดยกรรมการของมูลนิธิ วัตถุประสงค์หลักคือเพื่อช่วยเหลือผู้ยากไร้และการประกอบพิธีกรรมทางศาสนานิกายมหายาน รูปแบบของพิธีกรรมดำเนินตามรูปแบบเดียวกับวัดในเครือ

หากเป็นวันพระปกติจะมีฆราวาสสวมชุดอ้อในพิธีทำหน้าที่เป็นผู้นำสวด แต่หากเป็นวันสำคัญของมูลนิธิฯ จะมีการนิมนต์พระจีนจากวัดหมื่นพุทธเมตตาคุณารามมาร่วมดำเนินพิธีกรรม แสดงให้เห็นว่าแม้โรงเจจะมีสถานะเป็นมูลนิธิซึ่งมิใช่วัด แต่ยังคงมีการจัดกิจกรรมที่ผูกพันกับการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา โรงเจแห่งนี้ไม่เพียงแต่เป็นสถานที่ที่แสดงถึงความเชื่อความศรัทธาของชาวจีนในประเทศไทยที่มีต่อศาสนาพุทธนิกายมหายาน แต่พบว่ามีชาวไทยที่มิได้มีเชื้อสายจีนจำนวนไม่น้อยที่ให้ความเคารพและศรัทธาในศาสนสถานแห่งนี้ เหตุแห่งความศรัทธานั้นเป็นไปเพื่อการยกระดับทางจิตใจ การแสดงออกถึงความศรัทธาในพระพุทธศาสนานิกายมหายาน และความชื่นชอบบรรยากาศการร่วมกิจกรรมทางศาสนาในรูปแบบศาลเจ้าโรงเจ

7. ข้อเสนอแนะ

ด้วยข้อจำกัดในด้านระยะเวลาเก็บข้อมูล จึงเก็บข้อมูลเพียงพิธีกรรมวันงานฉลองของมูลนิธิฯ หากได้สังเกตการณ์ในพิธีกรรมสำคัญอื่น ๆ อาจจะทำให้ข้อมูลในงานวิจัยนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น นอกจากนี้ วิจัยนี้จำกัดเฉพาะโรงเจในจังหวัดเชียงใหม่ หากมีการวิจัยเกี่ยวกับโรงเจในพื้นที่อื่น ๆ ก็อาจทำให้มองเห็นภาพรวมของวัฒนธรรมจีนในดินแดนไทยที่เกี่ยวข้องกับโรงเจได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กฤษฎา แก้วเกลี้ยง. (2555). ความเป็นท้องถิ่นกับวัฒนธรรมจีนที่เข้ามาในสังคมไทย. *วารสารร่มพฤกษ์ มหาวิทยาลัยเกริก*, *30*(2), 29-57.

ชลธิชา นิสัยสัตย์ และ วัชรี ปั้นนิยม. (2563). ศึกษาเกี่ยวกับกับลักษณะเด่นและพลวัติของเทศกาลกินเจในโรงเจบ้านหมู่ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, *28*(1), 73-97.

พรพิมล ศรีธเรศ. (2560). ได้ศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับศาลเจ้าและโรงเจในจังหวัดอุบลราชธานี โดยนำข้อมูลที่ศึกษามาใช้เพื่อต่อยอดพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวของจังหวัด. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*, *8*(1), 230-243.

ภิญโญ ภู่เทศ. (2562). ดนตรีในวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์จีนจังหวัดนครสวรรค์. *วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์*, *6*(2), 105-115.

มุจลินทร์ เพ็ชรรุ่ง. (2553). *การศึกษาบทบาทของชาวจีนใน อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ในสมัยรัตนโกสินทร์* [ปริญญานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เมชฌ สอดส่องกฤษ. (2556). การสำรวจศาสนสถานจีนในเขตจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างของไทย. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*, *9*(1), 117-147.

ยศ สันตสมบัติ. (2556). *มนุษย์กับวัฒนธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). สำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2556. นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

สุภาภรณ์ แซ่ลิ้ม และ ชัยรัตน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง. (2560). การดำรงอยู่ การปรับตัว และการสืบทอดของศาลเจ้าจีนกวนอิมปุดจ้อในบ้านควนงาช้าง ตำบลบางดี อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, 12*(2), 15-30.